

Stadsparken i Lund

3.5.1 Sociala värden och mänskliga behov

Människan är en biologisk varelse och har grundläggande behov av grönska och natur. Den gröna miljön har stor betydelse för vårt välbefinnande och vår hälsa, vilket är vetenskapligt dokumenterat. Forskning visar att vistelse i gröna miljöer har stort inflytande på nivåer av stresshormoner etc. En kortare promenad i en park reducerar hormonnivåerna avsevärt. Patienter på sjukhus tillfrisknar snabbare om de har tillgång till bra parkmiljöer. Barns koncentrationsförmåga ökar i gröna miljöer. Grönstrukturen strukturerar staden i fattbara områden, vilket skapar identitet och orienterbarhet. Karaktärsfulla träd, alléer eller annan vegetation ger skönhetsupplevelser, accentuerar årstidsväxlingarna och ger identitet åt enskilda platser eller stadsdelar. Samtidigt binder grönområdena ihop stadens delar till en helhet. Grönstråken är dessutom kommunikationsstråk för gående och cyklister.

Parkkaraktärer

Upplevelsen av park och natur tillgodoser många mänskliga behov såsom avkoppling, vila, motion, lek, spel, samvaro samt natur- och skönhetsupplevelser. Forskare har visat att vi söker olika egenskaper och karaktärer hos en park för rekreation. Karaktärerna kan sammanfattas enligt nedan:

- **Det vilda.** Parken ger en upplevelse av vilda miljöer som skapats av naturen själv.
- **Artrikedom.** En artrik park med olika former av växter och organismer gör den upplevelserik och omväxlande.
- **Rofylldhet.** Parkens uppgift är att vara en lustgård, en idealbild som kan skänka oss ro och en stunds kontemplation. Parken har en tydlig kulturprägel.
- **Skogskänsla.** Parken eller naturområdet ska kännas oändligt. Man ska kunna promenera eller motionera och upptäcka de små nyanserna som skogen kan ge utan att bli störd i sin naturupplevelse.
- **Festpark.** Parken är en mötesplats där man kan träffa vänner och bekanta och tillsammans roa sig. Parken har en tydlig kulturprägel och innehåller gärna ett mer exotiskt växtmaterial och erbjuder möjlighet att promenera på grusade gångar även nattetid med kvälls belysning. Parken kan även innehålla caféer eller restauranger.
- **Prydnadsvärde.** Parken har ett stort kultursymboliskt värde. Parken är torgliknande och ofta en mötesplats. I parken finns accenter som statyer och fontäner.
- **Lekvänlighet.** Parken är robust och ger god möjlighet och inspiration till lek. Parken ska gärna ge en kombination av natur och kultur. Parken är en plats att kunna göra upptäckter på och den innehåller mindre parkrum för att kännas mer intim.
- **Idrott.** Parken är robust och tålig. Parken är mer öppen till sin karaktär för att klara av utrymmeskrävande lekar och innehåller gärna höjdskillnader för övning av styrka och kondition.

(Storstadsutredningen, Boverket 1992)

Papegojelyckan

Kommunen bör i sin planering av grönstrukturen eftersträva att de olika karaktärerna finns representerade i parker i varje stadsdel för att tillgodose de olika behoven. Utgångspunkten är att varje park ska vara unik i sig, vilket lockar till besök i olika parker inom och utom stadsdelen. Enligt en enkätundersökning, som gjordes 2002, är Stadsparken den ojämförligt mest besökta parken, vilket gäller såväl för boende i Lunds stad, såväl som de omgivande tätorterna. Stadsparken innehåller många olika kvaliteter och karaktärer som tillgodoser ett stort antal människors behov.

Parkstandard

De sociala värdena beror på innehåll i och kvalitet på parkerna men även på tillgängligheten, dvs om det är lätt att ta sig till parken. Storleken på parken har också betydelse för vilken typ av aktiviteter som kan rymmas där. Alla invånare i Lunds stad och i tätorterna bör ha tillgång till en tillfredsställande grönytestandard avseende avstånd och storlek. Se vidare kap 3.5.5. Park- och naturområden i anslutning till tätorten har delats in i följande typer:

- **Gröning.** En gröning ligger inom 200 meter från bostaden och har en storlek på minst 0,2 ha.
- **Närpark.** En närpark nås inom 300 meter och är minst 1 ha.
- **Stadsdelspark.** En stadsdelsparken är minst 3 ha och ligger inom 500 meter från bostaden.
- **Närreklamationsområde.** Ett närreklamationsområde ska kunna nås via gång- och cykelväg inom 3 km och ha en storlek på minst 15 ha.
- **Centrumparken.** Centralt beläget i staden eller tätorten.

Gröningen respektive närparken ska ge möjlighet till lek, skönhetsupplevelser, avkopplande sittplatser och ytor för bollspel.

I **närparken** kan det även finnas utrymme för en vildare del som inbjuder till kojbyggande och tål hårdare tag samt en anlagd lekplats och bollplan. **Stadsdelsparken** ska locka till utevistelse för motion, avkoppling, naturupplevelser, lek eller andra aktiviteter. Parken bör innehålla lekplats för barn i olika åldrar, ytor för bollspel, skyddade sittplatser, prydnadsplanteringar, klätterträd och pulkabacke. Stadsdelsparken ska gärna även innehålla någon speciell attraktion t ex en damm, vattenlek, speciell lekutrustning eller djurhållning, t.ex djur- och bygglek i anslutning till parken. Varje stadsdel bör även rymma en hundrastgård.

Centrumparken är en central samlingsplats, ofta en äldre park med olika typer av aktiviteter.

Ett område för **närreklamation** kan vara anlagd park av naturliknande karaktär, skogsplantering eller allemansrättsligt tillgängligt naturområde.

För att få en väl fungerande grönstruktur bör stadens grönområden bindas samman av **gröna stråk** både inom stad och tätort men även ut i närlandskapet till naturområden och annan närreklamation. Stråken kan bestå av cykel- och gångväg med tillhörande vegetation. Det är även viktigt att stråken kan fungera som länk mellan tätorterna i kommunen. Stråken är särskilt viktiga då tätorterna omges av åkermark.

Olika typer av grönområden

Parkerna har stora sociala värden och ger möjlighet till möten mellan människor av olika åldrar och bakgrund. Mötesplatser privatiseras i allt större grad medan de offentliga platserna blir färre när staden förtätas. Det mänskliga beteendet styrs i mångt och mycket på privat mark och handlingar som annars är tillåtna kan förbjudas. Kommunen bör aktivt arbeta och argumentera för det offentliga rummet, som ju en park utgör, och utnyttja parkens inneboende kraft att föra samman människor genom möten.

En medveten utformning och gestaltning av en park kan ge höga estetiska värden som förhöjer skönhetsupplevelsen. Färger, dofter, konst osv. kan skapa stämningar som ger en rik upplevelse och stimulerar våra sinnen.

Odling stimulerar likaså våra sinnen på många sätt. Koloni- och odlingslotsområdena har en viktig funktion för att möta intresset som finns av odling på egen täppa. Intresset av koloni- och odlingslotter är något större i Lunds stad än i tätorterna, vilket kan förklaras med att fler bor i lägenhet i staden.

Fågelparken på Väster

St. Hans backar

Tingvallen

Framförallt efterfrågas koloni- och odlingslotter av studenter (Enkätundersökning 2002, Lunds kommun).

Kyrkogårdarna är en viktig del av grönstrukturen och används ofta för kontemplation och en stunds reträtt från vardagen. Här är det tillåtet att ”bara” umgås med sina tankar utan att bli störd. Vårt förhållande till kyrkogården är klivet och skiljer sig mellan personer. Gemensamt är antagligen däremot uppfattningen om kyrkogården som ett helgat rum likt kyrkan, vilket visar sig på det sätt vi för oss i dessa miljöer.

Idrottsområdena används i stor utsträckning av yngre personer som söker mer aktiva nöjen för att få utlopp för energi och för att få motion. Hälsoaspekten på idrottsområdena är ett viktigt argument för förnyelse och upprustning av gamla idrottsplatser och utveckling av nya. I Lunds kommun finns ett flertal större bollplaner medan det är brist på mindre planer för t.ex. inlinehockey och basket.

Forskning visar att grönskande miljöer har stor betydelse vid **vård och rehabilitering** av gamla och sjuka. Tillfrisknande påskyndas och halterna av stresshormoner i kroppen minskar radikalt. Därför är det av största vikt att aktivt arbeta med parker i anslutning till sjukhus och vårdhem för att skapa ”friska” miljöer.

Störningar

Buller är ett omfattande problem i tätorter som påverkar oss i olika grad. Vad som upplevs som buller varierar stort. Källan till det oönskade ljudet kan t ex vara trafik, järnväg, flygtrafik och industri. Klart är att buller påverkar vår hälsa och livskvalitet. Naturvårdsverket har utarbetat normer och riktvärden för tillåtna nivåer av buller i anslutning till bostadsbebyggelse, från industri och trafik mm som antagits av sveriges riksdag. Däremot finns inga riktvärden för parkmiljöer. I rapporten *Ljudkvalitet i natur- och kulturmiljöer* (Banverket m.fl., 2002) har förslag framtagits till hur ljudkvaliteten kan mätas och inventeras i natur- och kulturmiljö. Rapporten skulle kunna användas av Lunds kommun för att ge normer till ljudkvaliteten i parkmiljöer

Folkparken

Olika brukare av parker

Det är viktigt vid planering av grönstrukturen att hänsyn tas till behoven hos olika brukargrupper med avseende på tillgänglighet och innehåll. Barn, ungdomar, medelålders, äldre, personer med funktionshinder, män respektive kvinnor har olika behov som måste beaktas. Möjlighet till lek, bollspel och andra aktiviteter för barn och ungdomar ska särskilt uppmärksammas vid utformning av tätorternas grönområden. I områden med stor andel barn ska behovet av lek miljöer prioriteras.

I rapporten *Improving Urban Parks, Play Areas and Green Spaces* (Dunnet m.fl. 2002) delas utnyttjandet av parker in i sju kategorier:

- **Njuta av miljön**
- **Sociala aktiviteter**, ”ta barnen till lekplatsen”, ”sitta och prata”, ”umgås med familjen”.
- **”Komma iväg från allt”**, att komma iväg från staden, hälsoaspekten.
- **Promenad aktiviteter**, hundrastning.
- **Passivt eller informellt nöje**, läsa en bok, titta på människor, äta och dricka.
- **Aktiva nöjen**, sport, motion.
- **Evenemang**, konserter, utställningar

Enkätundersökningen *Parker och naturområden enligt de boende i Lunds kommun* (Splitvision 2003), som genomfördes hösten 2002, ger viss vägledning om hur olika kategorier använder parker. **91 % av boende i Lunds stad besöker någon park medan 59 % av boende i övriga tätorter besöker parker.** I Lunds stad har parker och grönområden en funktion som område för rekreation. I tätorterna upplevs grönområdena snarare som gränzoner som skiljer bostadsområden från varandra (Splitvision 2003). Kvinnor besöker parker något oftare än män. Rapporten visar också att 18-24 åringar framförallt besöker parkerna under sommartid medan de äldre besöker parkerna mer jämnt över året. Att känna sig trygg i en park är en viktig aspekt för att besöka en park. Nästan 8 % av de boende i Lunds kommun undviker att besöka vissa parker under dagtid. Gruppen kvinnor 65-80 år är de som i störst utsträckning känner sig otrygga i parker dagtid. Enkäten bygger på svar från invånare i åldrarna 18-80 år och ger en bild av vuxna människors uppfattning. De vuxna har även intervjuats angående deras barns användning av parker. **Ca 70 procent av barnen (0-7 år) boende i lägenhet respektive villa/radhus besöker den närmsta parken minst några gånger i veckan.** Siffrorna visar att barn i stor omfattning besöker parker oavsett boendeform. Av barn i åldern 0-7 år boende i villa/radhus går 16 % själv till parken medan barn boende i lägenhet i samtliga fall går tillsammans med någon vuxen till parken. I ålderskategorin 8-12 har siffrorna ökat till 63 % för barn boende i villa/radhus och 50 % för barn boende i lägenhet.

Små barn upplever troligtvis parker som stora och är inte särskilt intresserade av helhetsintrycket. Barnen upplever mindre områden och detaljer, t.ex. lekpark, klätterträd och kojor (Sundvall m.fl. 2003). Många barn vill ha en blandning av trygga och "farliga" lekplatser (Dunett m.fl. 2002).

Under **tonåren** fyller parkerna en annan funktion och mötesplatser utanför föräldrahemmet eftersöks. Parkbesök sker tillsammans två och två eller i större grupper och de fungerar som samlingsplatser eller som plats för bollspel. Åldersgruppen är något bortglömd och saknar "egna tillhåll" (Sundvall m.fl. 2003). Innehållet i parkerna är inte alltid anpassat för denna kategori parkbesökare. Enligt Dunett m.fl. (2002) efterfrågas ett mer aktiverande innehåll som basketplaner och skateboardramper etc.

Ungdomar i gymnasieåldern och studenter söker likt kategorin ovan efter platser att mötas på. Parken har en mer social funktion. Begränsad ekonomi och möjlighet att träffas i hemmet gör att parken blir ett vardagsrum att träffas för picknick, bollspel osv. Ungdomar efterlyser ofta kvällsaktiviteter i parkerna som konserter och föreställningar. Kvällsaktiviteter medför att fler människor besöker parkerna kvällstid vilket gör att parkerna upplevs som tryggare (Sundvall m.fl. 2003).

Vuxna besöker ofta parkerna i andra syften. Framförallt är anledningen att söka sig avslappning och avstressning men även för hälsa och motion. En stor anledning för vuxna att ge sig ut till parken är om de har barn.

Pensionärer söker mer passiva aktiviteter, vilket medför att det är mycket viktigt med sittplatser i parkerna för denna ålderskategori. Sittplatserna kan gärna vara vända mot ytor där det händer saker. Enligt Dunett m.fl. (2002) är blomsterprakt en viktig ingrediens i en park för pensionärerna. De söker gärna ordning vilket gör att det kan bli krock mellan olika gruppers användning av en park. Ungdomars behov av aktiva aktiviteter kan därmed upplevas som stökiga för ålderskategorin pensionärer.

Bjeredsparken

Lekplats i Patrik Rosengrens park

Norra kyrkogården

Funktionshindrade ska självklart ha samma möjlighet att besöka parkmiljöer som andra grupper. Gestaltandet av parker för denna kategori parkbesökare omfattar fler dimensioner och det gäller att sätta sig in i situationen ordentligt. Genom att skärpa sina sinnen och tänka i nya banor kan givande parkmiljöer för funktionshindrade skapas. T.ex. kan gestaltaren arbeta med dofter och hörselintryck för synskadade och lekplatser som är möjliga att leka på även för funktionshindrade barn. Sedan 2001 ställs krav i PBL på att enkelt avhjälpta hinder mot tillgänglighet och användbarhet skall undanröjas på bl.a. allmänna platser. Boverkets föreskrifter (BFS 2004:15 ALM 1) om tillgänglighet och användbarhet vid iordningställande av allmänna platser och andra anläggningar än byggnader trädde ikraft 2004. Lunds kommun arbetar aktivt med tillgänglighetsfrågorna, bl.a. i projektet "tillgängliga Lund". Projektet omfattar olika åtgärder bl.a. fler parksoffor med armstöd, ombyggnader av gång- och cykelpassager, anpassning av busshållplatser m.m.

Pedagogisk användning av parker: Barns utveckling stimuleras av utevistelse och parker används, med goda resultat, i undervisningen av bl a förskolor, skolor, naturskolor och föreningar. Park- och naturmiljöerna fyller en pedagogiskt viktig uppgift och bidrar till förståelse för naturens kretslopp och insikt om människans del i det. Naturskolan är en resurs i undervisningen för både personal och elever i förskola, grundskola och gymnasieskola. Naturskolan ska stödja och stimulera skolutveckling inom områdena naturvetenskap och hållbar utveckling genom handledning, kompetensutveckling och nätverk. "Lärande natur" är en satsning som drivs av tekniska nämnden och centrala skolnämnden i samverkan. Målet är att genom ökad kunskap och förändring av attityder skapa större medvetenhet, förståelse och ansvarstagande för bevarande och förstärkande av biologisk mångfald och kulturarvet. Ett annat mål är att öka användandet av kommunens naturområden, "gröna resurser" i utbildning och till rekreation. Projektet ska med hjälp av naturpedagogisk expertis ta till vara och utnyttja befintliga natur-, park- och koloniområden samt skolgårdar, för att skapa referens- och undervisningsplatser - så kallade ekobaser. Områdena skall användas till pedagogiska och kunskapshöjande åtgärder.

Friytor inom kvartersmark

Kommunen har begränsad möjlighet att påverka grönstrukturens utformning i detalj inom kvartersmark. Ett sätt att påverka utformning av friytor är att skärpa kraven på illustrationsplaner och planbeskrivningar för detaljplaner samt redovisning av markbehandlingen under bygglovsskedet. I kvalitetsprogram för utformning av verksamhets- eller bostadsområden bör de gröna aspekterna ingå. Träd och annan vegetation är identitetsskapande och har en viktig roll som strukturerande och rumsligt gestaltande element. Krav på genomförande kan säkras i exploateringsavtal. I plan- och bygglagen, finns krav på att bostadsgårdar, skolor m.m ska innehålla tillräckliga friytor för lek- och utevistelse. Om tillräckligt utrymme inte finns för både friyta och parkering ska friyta prioriteras. Enligt äldre planlagstiftning fanns utförliga krav på tillgång till friytor. I skriften *Bostadens grannskap* (Statens planverk 1975) finns att läsa att 100 m² disponibel friyta per 100 m² våningsyta bör finnas inom 50 meter från bostadens entré. Med disponibel friyta menas tillgänglig, obebyggd yta där t ex ytor som är solbelysta mindre än en timme per dag mellan 9-17 vid höst- och vårdagjämning och bullerzoner över 55 dB (A) räknas bort. Fler kriterier finns att läsa i *Bostadens grannskap*. Enligt ett tjänsteyttrande från stadsarkitektkontoret i Lund till regeringsrätten (1997-04-30) gällande tillbyggnad anses en lägre andel friyta acceptabel i stads-kärnan, dock minst 40 m² friyta per 100 m² våningsyta. Avsteg från detta

Vitsippor på Holmbergsska tomten.

riktvärde kan göras efter bedömning av enskilda fallet där hänsyn tas till avstånd till befintlig allmän park. Friytorna för lek bör skyddas från störande trafikbuller. Det är även viktigt att garantera att friytorna är tillräckligt solbelysta. Praxis är enligt äldre bostadsbestämmelser (Statens planverk 1985) ett riktvärde på minst 5 timmars solbelysning av lekplats/uteplats mellan klockan 9-17 vid höst- och vårdagjämning.

Friytor inom verksamhetsområden

Grönskan är av stor vikt även i verksamhetsområden för att ge området en egen karaktär och ett bättre klimat. De arbetande bör ha möjlighet att enkelt kunna ta sig ut i parkmiljö, vilket främjar hälsa och välbefinnande. Likväl som många företag gör stora satsningar på företagshälsa i form av motion så kan en park eller uteplats för rekreation under raster vara en god vidgning av begreppet företagshälsa. En god gestaltning av grönska bidrar även till att höja verksamhetsområdets status. Många verksamhetsområden omges av skyddszoner beroende av verksamhetens art. Skyddszonerna i sig har ingen rekreativ funktion då man inte gärna vistas där men däremot kan utformningen av dem ge området en positiv karaktär och de kan även fylla en estetisk funktion. Skyddszoner i anslutning till staden infarter ger en första uppfattning om staden vilket gör att utformningen blir mycket viktig.

Holmbergsska tomten.

Råd och riktlinjer - sociala värden

- Alla boende i Lunds stad och de större tätorterna bör ha tillgång till:
 - En gröning på minst 0,2 ha, eller motsvarande naturområde, inom 200 meter från bostaden.
 - Närpark på minst 1 ha inom 300 meter
 - Stadsdelspark inom 500 meter från bostaden på 3-5 ha
 - Närrekreationsområde på minst 15 ha inom 3 km från bostaden.
- Parker och gröna stråk skall vara vackra och tilltalande utformade. De ska skötas så att det arkitektoniska uttrycket bibehålls från den tid då de anlades.
- Allmänhetens kunskap om, och förståelse för, det grönas betydelse för vårt välbefinnande och vår hälsa ska öka.
- Kommunen ska eftersträva att så många parkkaraktärer som möjligt finns representerade i varje stadsdel.
- Bostadsgårdar, skolor mm ska innehålla tillräcklig friyta för lek och utevistelse. 100m²/100m² våningsyta kan tjäna som ett riktvärde för friytor i bostadskvarter, där även närbelägen parkmark räknas in. I stadskärnan och liknande lägen accepteras mindre yta ca 40m² friyta/100m² våningsyta som riktvärde.
- En kommunal ambitionsnivå bör utvecklas för bostadsnära utemiljöer. I kvalitetsprogram för nya utbyggnadsområden bör friytornas innehåll och utformning preciseras. Krav på genomförande kan säkras i exploateringsavtal. Detaljplanernas illustrationsplaner bör redovisa omfattningen och den övergripande utformningen av friytorna. Krav på markplaneringsplan bör ställas under bygglovsskedet.
- Det är väsentligt att friytor på kvartersmark har tillräcklig solbelysning.
- Kommunen ska eftersträva att olika parkbesökarens behov tillgodoses, t ex funktionshindrade, gamla och barn.
- Det bör eftersträvas att parkbesökarna speglar befolkningen, både demografiskt och etniskt.
- Offentliga mötesplatser ska utvecklas och skapas bl.a. i parker för att främja mänsklig interaktion.
- Parker ska utformas så att invånarna känner sig trygga och säkra.

Sammanfattning:

- Parker och natur tillgodoser många mänskliga behov. Parker med olika egenskaper efterfrågas därför.
- Parkerna har olika funktion, storlek, läge och innehåll.
- Olika brukare har olika behov och önskemål om aktiviteter, skötsel mm.
- Buller är kan vara en allvarlig störning i parker.
- Trädgårdar, bostadsgårdar, uteplatser och balkonger har stor betydelse för möjligheterna till utevistelse och välbefinnande.
- Grönskan inom verksamhetsområden är betydelsefull för områdets karaktär och som utemiljö för arbetsplatserna.